

STITSWERD – ST.GEORGIUS-KERK

De kleine kerk van Stitswerd ligt aan de rand van het dorp, hoog op een grotendeels afgegraven wierde. Van een overwelfde laatromaanse kerk uit de 13^e eeuw bleven slechts de noord- en oostmuur bewaard. In de oostwand bevond zich een drievenstergroep, waarvan de buitenste twee tijdens de restauratie in 1991 werden teruggevonden en inwendig weer zichtbaar zijn gemaakt. De overige twee, bouwvallige, muren zijn waarschijnlijk in de 15^e eeuw opnieuw opgetrokken. Daarbij werden de gewelven vervangen door een vlak balkenplafond. De zuidwand werd voorzien van drie spitsboogvensters. Een vrijstaande ‘gantsch ruineusen en vervallen steenen toorn’ werd halverwege de 17^e eeuw vervangen door een dakruiter met vierkante houten onderbouw en ingesnoerde spits. In het hout van de klokkenstoel, die tegelijk met de dakruiter en waarschijnlijk ook de kap is gemaakt, hebben de timmerlieden Jan Umens en Jan Ubbes hun naam en het jaar 1656 gesneden. Het gotische klokje uit 1439 heeft de typisch middeleeuwse, langgerekte vorm en vermeldt de patroonheilige in een inscriptie: *‘in honore sancti georgi’*. Zeldzaam is de haaks op de luidas bevestigde luidarm, die hier niet zoals vrijwel overal elders door een luidwiel is vervangen. In 1848 werd de kerk uitwendig bepleisterd. In de zuidwand van het koor bevindt zich een korfboognis binnen een sierlijke ezelsrugboog. Gezien zijn plaatsing zal het gaan om een piscinanis. De priester moest er vóór de mis zijn handen in wassen en het vaatwerk na de communie. Gewoonlijk stroomde het spoelwater via een afvoergootje door de muur naar buiten op de gewijde grond van het kerkhof, zodat de priester ‘Gods water over Gods akker (= het kerkhof) liet lopen’. In Stitswerd is van een afvoer niets zichtbaar bewaard gebleven. In 1973 werd de kerk overgenomen door de Stichting Oude Groninger Kerken.

Interieur

Bij de Reformatie verdween het altaar en verloor de kerk zijn liturgische gerichtheid op het oosten. Omdat de kerk aan de westkant van het dorp staat, werd een nieuwe ingang ingebroken aan de oostzijde, in de oude koorwand. Als gevolg daarvan is tegen de traditie in de inrichting 180 graden omgedraaid met de preekstoel aan de westwand. Deze kansel werd in 1661 gemaakt door kistenmaker Augustinus Thomas in zuivere renaissancestijl. De kuippanelen zijn gevuld met classicistische bogen en de hoeken zijn versierd met samengestelde zuiltjes. Donkere vlakjes van ingelegd ebbenhout geven de preekstoel een levendige aanblik. Op de bovenrand rust nog de oorspronkelijke houten lezenaar met een franjerandje. Het bankenplan, met kerkenraadsbanken tegen de noord- en zuidmuur en de overige banken opgesteld in twee rijen, dateert vermoedelijk voor een groot deel uit de 17^e eeuw. Opvallend is dat de banken terugwijken ter hoogte van de centraal geplaatste potkachel. Voor de oostwand bevindt zich een galerij waarop een tweeklaviers harmonium uit 1920 staat; een orgel heeft de kleine kerk nooit gehad.

Kluizenaar

In de kloosterkroniek van Wittewierum wordt verteld dat er in de 13^e eeuw een kluizenaar bij de kerk van Stitswerd woonde. In 1234 kwamen twee predikers uit Bremen naar de Ommelanden om steun te werven voor de strijd tegen de Rürtinger en Stedinger Friezen die in Oost-Friesland een eigen republiek hadden uitgeroepen. De predikers ageerden daarbij tegen het grote aantal kluizenaars dat zich in deze streken ophield, omdat zij het eenvoudige volk zouden misleiden met leugens. Vooral de kluizenaar van Stitswerd moest het ontgelden. Hij werd uit zijn kluis gehaald en door een gewapende groep Groningers naar de stad afgevoerd. Hier moest hij bekennen dat hij godslasterlijke uitspraken had gedaan, waarna hij maar net wist te ontkomen aan de brandstapel. Na zijn terugkeer in Stitswerd moest hij de rest van zijn dagen in een onderaards hol slijten en mocht hij geen contact meer hebben met de buitenwereld.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.

SOGK ©2020 herziene versie